ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 23ης Οκτωβρίου 2003 *

Στην υπόθεση C-40/02,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Unabhängiger Verwaltungssenat im Land Niederösterreich (Αυστρία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Margareta Scherndl

και

Bezirkshauptmannschaft Korneuburg,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία και το κύρος των άρθρων 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και 6, παράγραφος 8, της οδηγίας 90/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1990, σχετικά με τους κανόνες επισήμανσης των τροφίμων όσον αφορά τις τροφικές τους ιδιότητες (ΕΕ L 276, σ. 40),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-P. Puissochet, πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen, B. Σκουρή, F. Macken και J. N. Cunha Rodrigues (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Mischo
γραμματέας: R. Grass

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η M. Scherndl, εκπροσωπούμενη από τον B. Gumpoldsberger, Rechtsanwalt,

— το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενο από την E. Karlsson και τον J. P. Hix,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους G. Braun και M. França,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Απριλίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 29ης Ιανουαρίου 2002, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Φεβρουαρίου 2002, το Unabhängiger Verwaltungssenat im Land Niederösterreich υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία και το κύρος των άρθρων 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και 6, παράγραφος 8, της οδηγίας 90/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1990, σχετικά με τους κανόνες επισήμανσης των τροφίμων όσον αφορά τις τροφικές τους ιδιότητες (ΕΕ L 276, σ. 40, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της M. Scherndl και του Bezirkshauptmannschaft Korneuburg (Αυστρία) σχετικά με ποινικού χαρακτήρα διοικητική απόφαση («Straferkenntnis»), με την οποία η M. Scherndl, υπό την ιδιότητά της ως υπεύθυνης εντολοδόχου της επιχειρήσεως Hofer KG, κρίθηκε ένοχη παραβάσεως της αυστριακής ρυθμίσεως περί επισημάνσεως των τροφίμων όσον αφορά τις τροφικές τους ιδιότητες.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

α) "επισήμανση σχετικά με τις τροφικές ιδιότητες": κάθε στοιχείο που εμφανίζεται στην επισήμανση και αφορά:

[...]

ii) τις ακόλουθες τροφικές ουσίες:

[...]

— βιταμίνες και ανόργανα άλατα, που απαριθμούνται στο παράρτημα, όταν περιέχονται στα τρόφιμα σε σημαντική ποσότητα σύμφωνα με το εν λόγω παράρτημα.

Οι τροποποιήσεις του καταλόγου των βιταμινών, των ανόργανων αλάτων και της συνιστώμενης ημερήσιας δόσης θεσπίζονται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 10·

[...]

ια) "μέση τιμή": η τιμή που αντιπροσωπεύει καλύτερα την ποσότητα μιας τροφικής ουσίας που περιέχεται στο εκάστοτε είδος διατροφής και αντικατοπτρίζει την ανοχή για τις εποχιακές διακυμάνσεις, για τις καταναλωτικές συνήθειες καθώς και για άλλους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την πραγματική τιμή.»

4 Το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«η σχετική με τις τροφικές ιδιότητες επισήμανση μπορεί επίσης να περιλαμβάνει τις ποσότητες ενός ή περισσότερων από τα ακόλουθα στοιχεία:

[...]

— όλες τις βιταμίνες ή τα ανόργανα άλατα που απαριθμούνται στο παράρτημα και περιέχονται σε σημαντική ποσότητα σύμφωνα με το εν λόγω παράρτημα.»

5 Η βιταμίνη C περιλαμβάνεται μεταξύ των απαριθμουμένων στο εν λόγω παράρτημα βιταμινών.

6 Το άρθρο 6, παράγραφος 8, της οδηγίας έχει ως εξής:

«Οι αναγραφόμενες τιμές είναι οι μέσες τιμές που έχουν δεόντως ορισθεί, κατά περίπτωση, με:

α) ανάλυση του τροφίμου που πραγματοποιείται από τον παραγωγό·

β) υπολογισμό με βάση τις γνωστές ή τις πραγματικές μέσες τιμές των συστατικών που χρησιμοποιήθηκαν·

γ) υπολογισμούς με βάση γενικώς καθορισμένα και αποδεκτά δεδομένα.

Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του πρώτου εδαφίου όσον αφορά ιδίως τις διαφορές μεταξύ των τιμών που δηλών[ονται] και αυτών που διαπιστώνονται κατά τους επίσημους ελέγχους αποφασίζονται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 10.»

7 Το άρθρο 7 της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Οι πληροφορίες που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία πρέπει να εμφανίζονται συγκεντρωμένες σε ένα μέρος υπό μορφή πίνακα, με τους αριθμούς σε κάθετη ευθυγράμμιση, αν το επιτρέπει ο χώρος. Σε περίπτωση έλλειψης χώρου χρησιμοποιείται η οριζόντια ευθυγράμμιση.

Οι πληροφορίες αυτές που αναγράφονται σε εμφανή θέση κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ευανάγνωστες και ανεξίτηλες.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι πληροφορίες που καλύπτει η παρούσα οδηγία να αναγράφονται σε γλώσσα εύκολα κατανοητή από τους αγοραστές, εκτός εάν η ενημέρωση του αγοραστή εξασφαλίζεται με άλλα μέτρα. Η διάταξη αυτή δεν παρεμποδίζει την αναγραφή των εν λόγω πληροφοριών σε διάφορες γλώσσες.

3. Τα κράτη μέλη αποφεύγουν να επιβάλουν περισσότερο λεπτομερείς απαιτήσεις από αυτές που δίδονται στην παρούσα οδηγία σχετικά με την επισήμανση των τροφίμων όσον αφορά τις τροφικές τους ιδιότητες.»

Η εθνική νομοθεσία

8 Το άρθρο 74 του Lebensmittelgesetz 1975 (νόμου του 1975 περί τροφίμων, BGBl. 1975/86, όπως τροποποιήθηκε, BGBl. 2001/98, στο εξής: LMG) ορίζει τα ακόλουθα:

«(1) Ο επιθέτων ανακριβή ετικέτα, κατά την έννοια του άρθρου 6, στοιχεία a), b) ή c), σε τρόφιμα, σε είδη τρέχουσας καταναλώσεως ή πρόσθετα, σε καλλυντικά ή σε προϊόντα καθημερινής χρήσεως, ή ο διαθέτων στο εμπόριο τρόφιμα, είδη τρέχουσας καταναλώσεως ή πρόσθετα, καλλυντικά ή προϊόντα καθημερινής χρήσεως με ανακριβή επισήμανση, καθίσταται ένοχος διοικητικής παραβάσεως που επισύρει την

επιβολή, από την κατά τόπον αρμόδια διοικητική αρχή, προστίμου έως 7 300 ευρώ, εκτός εάν το άρθρο 63, παράγραφος 2 Z 1, προβλέπει αυστηρότερη ποινή.

[...]

(4) Ο παραβαίνων τις διατάξεις κανονισμού θεσπισθέντος βάσει του άρθρου 10 καθίσταται ένοχος διοικητικής παραβάσεως που επισύρει πρόστιμο σύμφωνα με την παράγραφο 1, εκτός εάν τα άρθρα 56 έως 64 ή άλλες διατάξεις προβλέπουν αυστηρότερη ποινή.»

9 Το άρθρο 2 του Nährwertkennzeichnungsverordnung 1995 (κανονισμού του 1995 περί επισημάνσεως των τροφίμων όσον αφορά τις τροφικές τους ιδιότητες, BGBl. 1995/896, στο εξής: NWKV), ο οποίος εκδόθηκε κατ' εφαρμογήν του άρθρου 10 του LMG, ορίζει τα ακόλουθα:

«(1) Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2, η σχετική με τις τροφικές ιδιότητες επισήμανση είναι προαιρετική.

(2) Όταν διατίθεται στην αγορά τρόφιμο το οποίο περιλαμβάνει ενδείξεις περί των τροφικών ιδιοτήτων του, με εξαίρεση τις συλλογικές διαφημιστικές εκστρατείες, πρέπει η επισήμανση του τροφίμου να περιλαμβάνει τα στοιχεία του άρθρου 5· πλην της περιπτώσεως αυτής, είναι δυνατόν αντιθέτως η επισήμανση μη συσκευασμένων τροφίμων κατά την κυκλοφορία στην αγορά να περιορίζεται στην αναγραφή των τιμών στις οποίες αναφέρονται οι ενδείξεις περί τροφικών ιδιοτήτων.»

10 Το άρθρο 6 του NWKV ορίζει τα εξής:

«Στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού, νοούνται:

[...]

9. ως μέση τιμή: η τιμή που αντιπροσωπεύει καλύτερα την ποσότητα μιας τροφικής ουσίας που περιέχεται σε συγκεκριμένο τρόφιμο και αντικατοπτρίζει την ανοχή για τις εποχιακές διακυμάνσεις, για τις καταναλωτικές συνήθειες καθώς και για άλλους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την πραγματική τιμή.»

11 Το άρθρο 8 του NWKV ορίζει τα ακόλουθα:

«(1) Η αναφορά της ενεργειακής αξίας και της περιεκτικότητας σε τροφικές ουσίες ή θρεπτικά στοιχεία γίνεται με αριθμούς. Οι μονάδες που πρέπει να χρησιμοποιούνται είναι οι ακόλουθες:

[...]

4. βιταμίνες και τροφικές ουσίες: οι μονάδες που ορίζονται στο παράρτημα.

(2) Οι τιμές που πρέπει να αναγράφονται σύμφωνα με την παράγραφο 1 είναι οι μέσες τιμές που έχουν δεόντως διαπιστωθεί, κατά περίπτωση, με:

1. ανάλυση του τροφίμου που πραγματοποιείται από τον παραγωγό·

2. υπολογισμό με βάση τις γνωστές ή τις πραγματικές μέσες τιμές των συστατικών που χρησιμοποιήθηκαν·

3. υπολογισμούς με βάση γενικώς καθορισμένα και αποδεκτά δεδομένα.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

12 Με διοικητική απόφαση ποινικού χαρακτήρα του Bezirkshauptmannschaft Korneuburg, της 30ής Ιουλίου 2001, η M. Scherndl, υπό την ιδιότητά της ως υπεύθυνης εντολοδόχου της επιχειρήσεως Hofer KG, κρίθηκε ένοχη παραβάσεως των διατάξεων του LMG ή του NWKV, καθόσον διέθεσε στην αγορά του Stockerau (Αυστρία), στις 5 Ιουλίου 2000, τον χυμό ανανά «Premium Ananassaft 100 %», με την αιτιολογία ότι η περιεκτικότητα σε βιταμίνη C (ασκορβικό οξύ) που διαπιστώθηκε για το προϊόν αυτό παρουσίαζε απόκλιση κατά 40 % από την αναγραφόμενη τιμή. Συγκεκριμένα, ενώ επί του επιδίκου προϊόντος αναγραφόταν περιεκτικότητα σε ασκορβικό οξύ 300 mg/l, από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στις 25 Οκτωβρίου 2000 από το ομοσπονδιακό ινστιτούτο αναλύσεων των τροφίμων και ερευνών επί των στοιχείων αυτών (στο εξής: ινστιτούτο) προέκυψε περιεκτικότητα σε ασκορβικό οξύ 430 mg/l.

13 Επειδή η ένσταση την οποία υπέβαλε κατά της αποφάσεως αυτής δεν ευδοκίμησε, η M. Scherndl άσκησε έφεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

14 Στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η M. Scherndl υποστήριξε ότι, είναι μεν κατανοητό να επιθυμεί ο καταναλωτής μια επισήμανση η οποία να αναφέρει τις τιμές περιεκτικότητας κατά την ημερομηνία αγοράς ή καταναλώσεως, μια τέτοια όμως επισήμανση δεν είναι δυνατή όταν το επίμαχο τρόφιμο έχει μεγάλη διάρκεια διατηρήσεως. Οι ενδείξεις σχετικά με τα θρεπτικά στοιχεία οι οποίες αναγράφονται στα τρόφιμα μπορούν, κατά συνέπεια, να αναφέρονται σε κάθε χρονικό σημείο μεταξύ της πωλήσεως στον τελικό καταναλωτή και της ημερομηνίας λήξεως που αναγράφεται επί των εν λόγω τροφίμων. Λαμβανομένου υπόψη του ότι το περιεχόμενο σε βιταμίνες μπορεί να μειωθεί σημαντικά υπό την επίδραση εξωτερικών παραγόντων όπως ο αέρας, το φως, η θερμοκρασία και η παρέλευση του χρόνου, οι τιμές που αναγράφονται αναφέρονται στις τιμές που εμφανίζουν τα προϊόντα κατά τη λήξη της ελάχιστης περιόδου διατηρήσεως. Στο μέτρο που οι βιταμίνες δεν προκαλούν υπερβιταμίνωση και δεν αντενδείκνυται η λήψη υπερβολικής δόσεως, ο παραγωγός προέβλεψε τις τιμές κατά τέτοιον τρόπο ώστε το προϊόν να ανταποκρίνεται στις τιμές αυτές κατά τη λήξη της ελάχιστης περιόδου διατηρήσεως.

15 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι η M. Scherndl επικαλέστηκε προς στήριξη της επιχειρηματολογίας την έκθεση πραγματογνωμοσύνης από την οποία προέκυπταν πολύ σημαντικές αποκλίσεις όσον αφορά τη διαπιστωθείσα περιεκτικότητα του επιδίκου τροφίμου σε ασκορβικό οξύ κατά τη διάρκεια της περιόδου διατηρήσεώς του.

16 Κατά το ινστιτούτο, όταν επί ενός τροφίμου αναφέρονται τα στοιχεία που ισχύουν κατά την ημερομηνία λήξεως, πρόκειται για ενδείξεις οι οποίες δεν αφορούν τη «θρεπτική αξία», αλλά την «υπολειμματική θρεπτική αξία». Δεν ανταποκρίνεται στις εν γενει συνήθειες των καταναλωτών η αγορά ή η κατανάλωση των τροφίμων την τελευταία ημέρα της περιόδου διατηρήσεώς τους. Στη βιβλιογραφία, εξάλλου, αναφέρεται ότι η υπερβιταμίνωση από βιταμίνη D και φολικό οξύ έχει «αποτελέσματα συγκαλύψεως», δεδομένου ότι μπορεί να υποκρύπτει συμπτώματα κακοή-

θους αναιμίας. Η άποψη της M. Scherndl εμπνέεται εν μέρει από «συστάσεις» γερμανικών ενώσεων, οι οποίες δεν αντικατοπτρίζουν την αντίληψη που είναι γενικώς αποδεκτή από το σύνολο των ενδιαφερομένων στην Αυστρία.

17 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι ο NWKV μεταφέρει στο αυστριακό δίκαιο την οδηγία, διάφορες διατάξεις της οποίας επαναλαμβάνει κατά λέξη. Σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, ο NWKV αποφεύγει να επιβάλει λεπτομερέστερους κανόνες από αυτούς της οδηγίας.

18 Το εν λόγω δικαστήριο παρατηρεί ότι, σύμφωνα με ορισμένους επιστήμονες (Barfuß, Smolka και Onder, Lebensmittelrecht, 2η έκδοση, Τόμος ΙΙ, σ. 125 επ.), με την οδηγία δεν επιτεύχθηκε η εγκαθίδρυση ενός συνεπούς και λογικού συστήματος. Η οδηγία ρυθμίζει απλές περιπτώσεις με περίπλοκες ρυθμίσεις και προϋποθέτει την ικανότητα των χρηστών να προβαίνουν σε πολύπλοκες ερμηνείες. Το πρόβλημα αυτό αντιμετώπισε και ο Αυστριακός νομοθέτης κατά τη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο.

19 Όσον αφορά τη «μέση τιμή», οι ανωτέρω επιστήμονες αναφέρουν τα ακόλουθα: «η προσωρινή σύσταση για ενιαία εφαρμογή των διατάξεων της Nährwertkennzeichnungsverordnung [NWKV] της ομάδας εργασίας Fragen der Ernährung, της ομάδας ειδικών Lebensmittelchemie und gerichtliche Chemie, στο πλαίσιο της Gesellschaft deutscher Chemiker του Φεβρουαρίου 1985, δέχεται περιθώριο αποκλίσεως μέχρι +/- 15 %, το οποίο ενδεχομένως μπορεί να είναι και μεγαλύτερο. Η σύσταση αυτή λαμβάνει υπόψη τις αναλυτικές τιμές. Κατά συνέπεια, η σύσταση αυτή δεν εφαρμόζεται στον υπολογισμό των μέσων τιμών κατά την έννοια της NWKV διότι στην περίπτωσή της είναι δυνατό να πρόκειται και για υπολογισθείσες μέσες τιμές. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η —στις αναλύσεις επιτρεπτή— απόκλιση κατά 15 % συνιστά το ελάχιστο όριο αποκλίσεως το οποίο μπορεί να τεθεί ως κριτήριο για την εκτίμηση της ακρίβειας μιας μέσης τιμής βάσει του άρθρου 9».

20 Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι από τα επιχειρήματα της M. Scherndl και του ινστιτούτου, καθώς και τις εξηγήσεις που παρέχει η επιστημονική βιβλιογραφία, συνάγεται σαφώς ότι η οδηγία και, ως εκ τούτου, ο NWKV ναι μεν επιβάλλουν την αναγραφή μέσων τιμών, πλην όμως, εκτός από μια αφηρημένη περιγραφή —ήτοι, διατυπωμένη κατά τρόπο αόριστο— αυτού που το Συμβούλιο εννοεί ως «μέση τιμή», δεν δίνουν ένα ορισμό της μέσης αυτής τιμής ο οποίος να καθιστά τη ρύθμιση αυτή κατανοητή και εκτελεστή. Μεταξύ άλλων, δεν προσδιορίζεται ούτε μια ημερομηνία αναφοράς ούτε το ακριβές περιθώριο των αποδεκτών ή ανεκτών αποκλίσεων.

21 Κατά το εν λόγω δικαστήριο, ούτε οι ενδιαφερόμενοι επιχειρηματίες ούτε η διοίκηση είναι σε θέση να εκτιμήσουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη ρύθμιση αυτή και, επομένως, η οδηγία δεν επιτρέπει να δοθεί απάντηση στο κατά πόσον η λύση που υποστηρίζει η M. Scherndl ανταποκρίνεται στις επιταγές του NWKV ή στη βούληση του Συμβουλίου. Δεδομένης της πλήρους αοριστίας της οδηγίας, ιδίως καθόσον ρυθμίζει τα της αναγραφής των τροφικών ιδιοτήτων όσον αφορά τις βιταμίνες, οι συναφείς διατάξεις δεν μπορούν να εφαρμοστούν, ενώ, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 7, παράγραφος 3, της οδηγίας, τα κράτη μέλη δεν έχουν τη δυνατότητα να θεσπίζουν διατάξεις προς κάλυψη αυτής της αοριστίας. Η οδηγία δεν ανταποκρίνεται στην επιταγή της ασφάλειας δικαίου και της σαφήνειας των εφαρμοστέων κανόνων (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Μαΐου 2001, C-159/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2001, σ. I-4007) ούτε στις επιταγές του άρθρου 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

22 Εξάλλου, κατά το αιτούν δικαστήριο, αν γίνει δεκτή η άποψη της M. Scherndl ότι ο ορισμός της μέσης τιμής ή ο υπολογισμός της παρέχει στον υπεύθυνο ευρεία εξουσία εκτιμήσεως για τον υπολογισμό της ημερομηνίας αναφοράς και της μεθόδου υπολογισμού, καθίσταται σαφές ότι η αναγραφή στοιχείων περί της θρεπτικής αξίας —έστω και αν, σύμφωνα με τις υποδείξεις της οδηγίας, είναι «απλή και κατανοητή»— χάνει κάθε δηλωτική αξία και δημιουργεί στον καταναλωτή, αντίθετα προς τον σκοπό της οδηγίας, την πεποίθηση ότι το επίμαχο προϊόν εμφανίζει ορισμένες ιδιότητες τις οποίες δεν έχει (ή δεν θα μπορούσε να έχει).

23 Τέλος, κατά το εν λόγω δικαστήριο, η επίδικη ρύθμιση συνεπάγεται περιορισμούς του δικαιώματος ιδιοκτησίας ή της επιχειρηματικής ελευθερίας των παραγωγών, περιορισμούς οι οποίοι δικαιολογούνται μόνον αν είναι όντως πρόσφοροι, ιδίως, για τη βελτίωση της πληροφορήσεως του καταναλωτή σχετικά με τις ιδιότητες του προϊόντος και δεν είναι δυσανάλογοι σε σχέση προς τον σκοπό αυτόν. Όμως, αυτό δεν συμβαίνει εν προκειμένω, οπότε οι επίδικες διατάξεις θα πρέπει να μην εφαρμόζονται, αν μη τι άλλο διότι αντιβαίνουν στην αρχή της αναλογικότητας.

24 Βάσει των σκέψεων αυτών, το Unabhängiger Verwaltungssenat im Land Niederösterreich ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Είναι δυνατό να γίνεται λόγος, στην περίπτωση ενδείξεων σχετικά με την περιεκτικότητα σε βιταμίνες, για μέση τιμή κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο ια', της οδηγίας 90/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1990, σχετικά με τους κανόνες επισήμανσης των τροφίμων όσον αφορά τις θρεπτικές τους ιδιότητες (ΕΕ L 276, όπως διορθώθηκε στην ΕΕ 1991, L 140, στο εξής: οδηγία), στην περίπτωση που η αναγραφόμενη τιμή, που στηρίζεται σε ανάλυση του τροφίμου που έχει πραγματοποιηθεί από τον παραγωγό κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 8, στοιχείο α', της οδηγίας, αναφέρεται στη θρεπτική αξία που έχει το προϊόν κατά την ημερομηνία λήξεώς του;

2) Παρέχει ο ορισμός της μέσης τιμής κατά το άρθρο 6, παράγραφος 8, της οδηγίας τη δυνατότητα ελεύθερου καθορισμού της ημερομηνίας αναφοράς και του περιθωρίου των ανεκτών αποκλίσεων;

3) Μήπως θα πρέπει να μην εφαρμόζεται η οδηγία στο μέτρο που η επισήμανση σχετικά με τις τροφικές ιδιότητες των τροφίμων περιέχει στοιχεία που αφορούν την περιεκτικότητα σε βιταμίνες

α) διότι, αφενός, είναι υπερβολικά αόριστος ο ορισμός της μέσης τιμής (άρθρο 1, στοιχείο ια', της οδηγίας) και ο τρόπος υπολογισμού της (άρθρο 6, παράγραφος 8, της οδηγίας) και, αφετέρου, δεν καθορίζονται, αντιστοίχως, ημερομηνίες αναφοράς και τα περιθώρια των ανεκτών αποκλίσεων, ή

β) διότι περιέχει διατάξεις που είναι δυσανάλογες σε σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό;»

Επί του πρώτου και του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

25 Με το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν μαζί, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν τα άρθρα 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και 6, παράγραφος 8, της οδηγίας έχουν την έννοια, αφενός, ότι η τιμή μιας τροφικής ουσίας, όπως η βιταμίνη C, η οποία αναγράφεται επί ενός τροφίμου κατόπιν αναλύσεώς του από τον παραγωγό μπορεί να αντιστοιχεί στην τιμή αυτής της τροφικής ουσίας την οποία περιέχει το εν λόγω τρόφιμο κατά τη λήξη της περιόδου διατηρήσεώς του και, αφετέρου, ότι ο καθορισμός των αποδεκτών αποκλίσεων μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.

26 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, σύμφωνα με τη δεύτερη και την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, «παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον από την πλευρά του κοινού για τη σχέση μεταξύ διατροφής και υγείας και για επιλογή κατάλληλης διατροφής που ταιριάζει στις ανάγκες του καθενός» και «η γνώση των βασικών αρχών της διατροφής και η κατάλληλη επισήμανση των τροφίμων όσον

αφορά τις τροφικές ιδιότητές τους μπορούν να συντελέσουν σημαντικά στη διευκόλυνση της προαναφερόμενης επιλογής του καταναλωτή».

27 Όπως προκύπτει, μεταξύ άλλων, από την έβδομη και την όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, τα τρόφιμα με επισήμανση σχετική με τις τροφικές ιδιότητές τους, η οποία είναι καταρχήν προαιρετική, πρέπει να ανταποκρίνονται στους κανόνες που ορίζει η οδηγία αυτή, απαγορευομένης κάθε επισημάνσεως άλλης μορφής σχετικά με τις τροφικές ιδιότητες.

28 Σύμφωνα με τα άρθρα 1, παράγραφος 4, στοιχείο α', ii, τελευταία περίπτωση, και 4, παράγραφος 3, τελευταία περίπτωση, της οδηγίας, σε συνδυασμό με το παράρτημα της οδηγίας, η επισήμανση ενός τροφίμου σχετικά με τις τροφικές του ιδιότητες μπορεί να περιλαμβάνει πληροφορίες όσον αφορά την περιεκτικότητά του σε βιταμίνη C.

29 Το άρθρο 6, παράγραφος 8, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας ορίζει ότι «η αναγραφόμενη τιμή είναι η μέση τιμή που έχει δεόντως ορισθεί, κατά περίπτωση, με ανάλυση του τροφίμου που πραγματοποιείται από τον παραγωγό, με υπολογισμό με βάση τις γνωστές ή τις πραγματικές μέσες τιμές των συστατικών που χρησιμοποιήθηκαν, ή με υπολογισμούς με βάση γενικώς καθορισμένα και αποδεκτά δεδομένα». Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αναγραφόμενη τιμή στηρίζεται στην πραγματοποιηθείσα από τον παραγωγό ανάλυση του τροφίμου.

30 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', της οδηγίας, ως «μέση τιμή» κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας νοείται «η τιμή που αντιπροσωπεύει καλύτερα την ποσότητα μιας τροφικής ουσίας που περιέχεται στο εκάστοτε είδος διατροφής και αντικατοπτρίζει την ανοχή τις τις εποχιακές διακυμάνσεις, για τις καταναλωτικές συνήθειες καθώς και για άλλους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την πραγματική τιμή».

31 Εξάλλου, το άρθρο 6, παράγραφος 8, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας ορίζει ότι «[ο]ι λεπτομέρειες εφαρμογής του πρώτου εδαφίου όσον αφορά ιδίως τις διαφορές μεταξύ των τιμών που δηλών[-ονται] και αυτών που διαπιστώνονται κατά τους επίσημους ελέγχους αποφασίζονται σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 10».

32 Καμία από τις προπαρατεθείσες διατάξεις ούτε καμία άλλη διάταξη της οδηγίας διευκρινίζει, αφενός, την ημερομηνία αναφοράς που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη προς καθορισμό της «μέσης τιμής» κατά την έννοια του προμνησθέντος άρθρου 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και, αφετέρου, τις ανεκτές αποκλίσεις μεταξύ της αναγραφομένης επί του τροφίμου τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου.

33 Επιπλέον, η Επιτροπή δεν έχει θεσπίσει, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 8, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας, τις «λεπτομέρειες εφαρμογής» του πρώτου εδαφίου της παραγράφου αυτής.

34 Υπό τις συνθήκες αυτές και σύμφωνα με τους σκοπούς που επιδιώκει ο κοινοτικός νομοθέτης (βλ. σκέψεις 45 έως 47 της παρούσας αποφάσεως), στα κράτη μέλη εναπόκειται, προκειμένου να εξασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των διατάξεων της οδηγίας και την επίτευξη του σκοπού που συνίσταται στην παροχή στον καταναλωτή της δυνατότητας επιλογής της κατάλληλης διατροφής μέσω πρόσφορης επισημάνσεως σχετικής με τις τροφικές ιδιότητες, να καθορίζουν, σχετικά με κάθε δηλούμενη τροφική ουσία, με τη σαφήνεια και ακρίβεια που απαιτούνται για την ικανοποίηση της επιταγής της ασφάλειας δικαίου, τόσο την ημερομηνία αναφοράς που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό της μέσης τιμής όσο και τις αποδεκτές αποκλίσεις μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1996, C-74/95 και C-129/95, X, Συλλογή 1996, σ. I-6609, σκέψεις 29 και 30).

35 Το άρθρο 7, παράγραφος 3, της οδηγίας, το οποίο απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν «περισσότερο λεπτομερείς απαιτήσεις από αυτές που δίδονται στην παρούσα οδηγία» σχετικά με την επισήμανση των τροφίμων όσον αφορά τις τροφικές ιδιότητες, δεν ανατρέπει το συμπέρασμα αυτό. Πράγματι, η παράγραφος αυτή θα πρέπει να διαβαστεί υπό το πρίσμα ολόκληρης της διατάξεως στην οποία εντάσσεται και η οποία περιέχει υποδείξεις ως προς τη μορφή υπό την οποία οι πληροφορίες τις οποίες αφορά η οδηγία πρέπει να εμφανίζονται σε περίπτωση υπάρξεως επισημάνσεως σχετικής με τις τροφικές ιδιότητες. Συνεπώς, η απαγόρευση που θεσπίζει το άρθρο 3 ουδόλως αφορά τους τεχνικούς κανόνες και τις τεχνικές μεθόδους υπολογισμού της μέσης τιμής ή το επιτρεπτό περιθώριο αποκλίσεως μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου, αλλ' απλώς υποχρεώνει τα κράτη μέλη να αποφεύγουν να θεσπίζουν λεπτομερέστερες διατάξεις όσον αφορά τη μορφή υπό την οποία πληροφορίες όπως η περιεκτικότητα ενός τροφίμου σε βιταμίνη C πρέπει να εμφανίζονται στην επισήμανσή του.

36 Κατά το παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, η οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να επιλέγουν ως ημερομηνία αναφοράς για τον υπολογισμό της μέσης τιμής μιας τροφικής ουσίας η οποία πρέπει να αναγράφεται επί του τροφίμου την ημερομηνία λήξεως της περιόδου διατηρήσεως του εν λόγω τροφίμου.

37 Πράγματι, ο ορισμός της «μέσης τιμής» μιας τροφικής ουσίας ως της «τιμής που αντιπροσωπεύει καλύτερα» την ποσότητα μιας τροφικής ουσίας που περιέχεται σε ένα τρόφιμο και «αντικατοπτρίζει την ανοχή για τις εποχιακές διακυμάνσεις, για τις καταναλωτικές συνήθειες καθώς και για άλλους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την πραγματική τιμή» είναι αρκετά ευρύς ώστε να μην αποκλείει τη δυνατότητα η ημερομηνία αναφοράς για τον υπολογισμό της μέσης τιμής μιας τροφικής ουσίας να αντιστοιχεί, ενδεχομένως, στην ημερομηνία λήξεως της περιόδου διατηρήσεως του εν λόγω τροφίμου.

38 Η τελευταία αυτή ημερομηνία δεν φαίνεται ακατάλληλη στην περίπτωση τροφικών ουσιών όπως η βιταμίνη C, ως προς τις οποίες δεν αμφισβητείται ότι, υπό την επίδραση διαφόρων παραγόντων, η περιεχόμενη σε ένα τρόφιμο ποσότητά τους μπορεί να μειωθεί σημαντικά κατά τη διάρκεια της περιόδου διατηρήσεως του τροφίμου αυτού.

39 Όπως ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή, η επιλογή της ημερομηνίας αναφοράς, αναλόγως της συγκεκριμένης τροφικής ουσίας, μπορεί να επηρεάζεται και από άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου. Έτσι, μεταξύ άλλων, το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2000, για προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων (ΕΕ L 109, σ. 29), ορίζει τη «χρονολογία ελάχιστης διατηρησιμότητας ενός τροφίμου» ως την ημερομηνία «μέχρι την οποία το τρόφιμο διατηρεί τις ιδιαίτερες ιδιότητές του σε κατάλληλες συνθήκες διατηρήσεως». Στο μέτρο που η περιεκτικότητα ενός τροφίμου όπως ο χυμός ανανά σε βιταμίνη C περιλαμβάνεται μεταξύ των ιδιαιτέρων ιδιοτήτων του και εφόσον η βιταμίνη C μειώνεται κατά τη διάρκεια της περιόδου διατηρήσεώς του, δεν φαίνεται ανάρμοστο να αντιστοιχεί η αναγραφόμενη τιμή στην περιεκτικότητα που εμφανίζει το τρόφιμο αυτό κατά τη λήξη της εν λόγω περιόδου.

40 Όσον αφορά τις αποδεκτές αποκλίσεις μεταξύ της αναγραφομένης μέσης τιμής και εκείνης που πραγματικά διαπιστώνεται κατόπιν επισήμου ελέγχου, από τη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι, μέχρις ότου θεσπιστεί κοινοτική ρύθμιση εναρμονίσεως, ιδίως βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 8, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας, στα κράτη μέλη επίσης εναπόκειται να προβλέπουν στην εσωτερική τους νομοθεσία διατάξεις που να καθιστούν γνωστές και να καθορίζουν τις αποδεκτές αποκλίσεις κάθε συγκεκριμένης τροφικής ουσίας με αρκετή ακρίβεια ώστε να ανταποκρίνονται στην επιταγή της ασφάλειας δικαίου, και τούτο υπό το φως των δικών τους συναφών γνώσεων και εμπειριών. Συναφώς, ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή ότι για το εύρος των αποδεκτών αποκλίσεων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, η ελάχιστη περίοδος διατηρήσεως της εν λόγω τροφικής ουσίας και οι ιδιότητές της, όπως τη φθαρτή φύση της.

41 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι τα άρθρα 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και 6, παράγραφος 8, της οδηγίας έχουν την έννοια, αφενός, ότι η τιμή μιας τροφικής ουσίας,

όπως η βιταμίνη C, η οποία αναγράφεται επί ενός τροφίμου κατόπιν αναλύσεώς του από τον παραγωγό μπορεί να αντιστοιχεί στην τιμή αυτής της τροφικής ουσίας την οποία περιέχει το εν λόγω τρόφιμο κατά τη λήξη της περιόδου διατηρήσεώς του και, αφετέρου, ότι ο καθορισμός των αποδεκτών αποκλίσεων μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου εμπίπτει, κατά το παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

42 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται μήπως τα άρθρα 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και 6, παράγραφος 8, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας παραβιάζουν τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας, καθόσον δεν περιέχουν ακριβείς υποδείξεις ως προς, αφενός, την ημερομηνία αναφοράς που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό της μέσης τιμής μιας τροφικής ουσίας που περιέχεται σε τρόφιμο και, αφετέρου, το εύρος των ανεκτών αποκλίσεων μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου.

43 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, «[η] οδηγία δεσμεύει κάθε κράτος μέλος στο οποίο απευθύνεται, όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνει την επιλογή του τύπου και των μέσων στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών». Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι η παραμένουσα στα κράτη μέλη αρμοδιότητα όσον αφορά τον τύπο και τα μέσα σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν από τις εθνικές αρχές είναι συνάρτηση του αποτελέσματος την επίτευξη του οποίου επιδιώκει το Συμβούλιο ή η Επιτροπή (απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1977, 38/77, Enka, Συλλογή τόμος 1977, σ. 713, σκέψη 11).

44 Εν προκειμένω, το άρθρο 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', της οδηγίας διευκρινίζει ότι η δηλωτέα μέση τιμή πρέπει να καθορίζεται κατά τρόπον ώστε να αντιπροσωπεύει καλύτερα την ποσότητα της τροφικής ουσίας που περιέχεται στο τρόφιμο, λαμβα-

νομένων υπόψη διαφόρων παραγόντων που μνημονεύονται στη διάταξη αυτή. Το άρθρο 6, παράγραφος 8, της οδηγίας καθορίζει τα δεδομένα βάσει των οποίων πρέπει να καθορίζεται η δηλουμένη μέση τιμή, προσθέτοντας ότι οι λεπτομέρειες εφαρμογής θα θεσπιστούν κατά τη διαδικασία του άρθρου 10 της οδηγίας.

45 Λαμβανομένου υπόψη του χαμηλού επιπέδου των γνώσεων στο θέμα της διατροφής, το οποίο διαπιστώνει η ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, ο κοινοτικός νομοθέτης έκρινε ότι εναπέκειτο στα κράτη μέλη να θεσπίσουν λεπτομερέστερες διατάξεις ιδίως όσον αφορά τον καθορισμό της ημερομηνίας αναφοράς για τον υπολογισμό της μέσης τιμής καθώς και των ανεκτών αποκλίσεων μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου, εν αναμονή της θεσπίσεως από την Επιτροπή, επικουρούμενη από τη μόνιμη επιτροπή τροφίμων, λεπτομερέστερης συναφούς κοινοτικής ρυθμίσεως βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 8, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας, αντί να περιλάβει στην οδηγία αυτή έναν ορισμό επαρκώς ακριβή ώστε να καλύπτει όλο το φάσμα των καταστάσεων που μπορεί να παρουσιαστούν.

46 Έτσι, από τη δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας προκύπτει ότι «η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας για ορισμένο χρονικό διάστημα θα πρέπει να επιτρέψει να αποκτηθεί πολύτιμη πείρα στον τομέα αυτό και να εκτιμηθούν οι αντιδράσεις των καταναλωτών στον τρόπο παρουσίασης των πληροφοριών που αφορούν τις θρεπτικές ιδιότητες των τροφίμων, πράγμα που θα επιτρέψει στην Επιτροπή να επανεξετάσει τις σχετικές ρυθμίσεις και να προτείνει τυχόν κατάλληλες τροποποιήσεις».

47 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο κοινοτικός νομοθέτης, χωρίς καθόλου να παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου, καθόρισε, σύμφωνα με το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ,

το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, που συνίσταται στο να παρέχεται στον καταναλωτή η δυνατότητα να επιλέγει την κατάλληλη διατροφή μέσω, μεταξύ άλλων, της αναγραφής μέσων τιμών αντιπροσωπευουσών όσο το δυνατόν καλύτερα την ποσότητα των εν λόγω τροφικών ουσιών που περιλαμβάνονται στο τρόφιμο και λαμβανουσών υπόψη διάφορους παράγοντες, αφήνοντας στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών τον καθορισμό του τύπου και των μέσων για την επίτευξη του αποτελέσματος αυτού.

48 Ούτε μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι τα άρθρα 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και 6, παράγραφος 8, της οδηγίας, παρέχοντας κατά τον τρόπο αυτόν στις εθνικές αρχές εξουσία εκτιμήσεως ως προς τον καθορισμό τόσον της ημερομηνίας αναφοράς για τον υπολογισμό της μέσης τιμής όσο και των ανεκτών αποκλίσεων μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της πράγματι διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου, συνεπάγονται, όπως ανησυχεί το αιτούν δικαστήριο, απρόσφορους ή δυσανάλογους περιορισμούς στη δραστηριότητα των παραγωγών τροφίμων.

49 Συνεπώς, προσήκει η απάντηση ότι από την εξέταση του τρίτου ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος της οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

50 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή, που κατέθεσε παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε, με διάταξη της 29ης Ιανουαρίου 2002 το Unabhängiger Verwaltungssenat im Land Niederösterreich, αποφαίνεται:

1) **Τα άρθρα 1, παράγραφος 4, στοιχείο ια', και 6, παράγραφος 8, της οδηγίας 90/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1990, σχετικά με τους κανόνες επισήμανσης των τροφίμων όσον αφορά τις τροφικές τους ιδιότητες, έχουν την έννοια, αφενός, ότι η τιμή μιας τροφικής ουσίας, όπως η βιταμίνη C, η οποία αναγράφεται επί ενός τροφίμου κατόπιν αναλύσεώς του από τον παραγωγό μπορεί να αντιστοιχεί στην τιμή αυτής της τροφικής ουσίας την οποία περιέχει το εν λόγω τρόφιμο κατά τη λήξη της περιόδου διατηρήσεώς του και, αφετέρου, ότι ο καθορισμός των αποδεκτών αποκλίσεων μεταξύ της αναγραφομένης τιμής και της διαπιστουμένης κατόπιν επισήμου ελέγχου εμπίπτει, κατά το παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.**

2) **Από την εξέταση του τρίτου ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος της οδηγίας 90/496.**

Puissochet Schintgen Σκουρής

Macken Cunha Rodrigues

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 23 Οκτωβρίου 2003.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

Β. Σκουρής